

Vasile Cristescu

**Antropologia și fundamentarea ei hristologică la
Wolfhart Pannenberg și Dumitru Stăniloae**

© GOLIA, 2004
ISBN 973-86955-5-4

Vasile Cristescu

**Antropologia și fundamentarea ei
histologică la Wolfhart
Pannenberg și Dumitru Stăniloae**

Volum editat cu sprijinul Ministerului Educației,
Cercetării și Tineretului

IAȘI, 2004

Părinților mei

INTRODUCERE

Problema destinației omului s-a impus în istoria gândirii umane ca o problemă cheie. În secolul 20 ea a fost pusă de reprezentanții antropologiei filosofice¹ în legătură cu relația omului cu lumea.

Din punct de vedere teologic Wolfhart Pannenberg² a răspuns în mod concludent la această întrebare. Opera sa considerabilă oferă o perspectivă deosebită a gândirii creștine referitoare la om și destinația lui. Caracteristic

¹ Max Scheler, *Die Stellung des Menschen im Kosmos*, Darmstadt 1928; Arnold Portmann, *Zoologie und das neue Bild vom Menschen*, Hamburg 1956; Helmuth Plessner, *Die Stufen des Organischen und der Mensch*, Berlin 1965; Arnold Gehlen, *Der Mensch*, Bonn 1958.

² Wolfhart Pannenberg, născut în 1928, este unul din cei mai de seamă teologi germani din prezent. A fost Profesor de Teologie Sistematică în Mainz și München. Operele cele mai importante: *Was der Mensch*, Göttingen 1962; *Grundzüge der Christologie*, Gütersloh 1964; *Anthropologie in theologischer Perspektive*, Göttingen 1983; *Systematische Theologie*, 3 Bde, Göttingen 1988-1993; *Beiträge zur Systematischen Theologie*, 3 Bde, Göttingen 1999-2000. O bibliografie a publicațiilor lui Pannenberg dintre 1953-1988 se găsește la: Jan Rohls/Günter Wenz (Hg.), *Vernunft des Glaubens (FS für W. Pannenberg)*, Göttingen 1988, pp. 693-718. Aici este indicată de asemenea literatura secundară despre Pannenberg până la 1988, vezi *Ibidem*, pp. 719-731. Bibliografia dintre 1988-1998 legată de aceasta și alcătuită de Friederike Nüssel se găsește în: *Kerygma und Dogma (KuD)*, 45 (1999), pp. 143-154.

pentru antropologia creștină dezvoltată de Pannenberg este că aceasta vede pe om în deschiderea sa în relație cu Dumnezeu. O perspectivă a destinației omului deosebită de antropologia filosofică rezultă pentru gândirea creștină din această relație constitutivă a omului cu Dumnezeu care este descoperită deplin în Persoana lui Hristos. După Pannenberg împlinirea destinației omului în Persoana lui Hristos poate fi înțeleasă numai prin prisma învierii lui Hristos, devenind prin aceasta cheia nu numai a hristologiei, ci și a antropologiei sale.

Pannenberg a dezvoltat o teologie a învierii care a declanșat în anii '60³ în Germania o dezbatere intensivă. Printre numeroasele studii care s-au ocupat cu temele diferite ale operei sale teologice se numără mai multe teze de doctorat⁴. Lucrările acestea provin nu numai din partea protestantă, ci și din celelalte confesiuni⁵.

³ Daniel Fuller, *A New German Theological Movement*, in: *Scottish Journal of Theology*, 19 (1966), pp. 160-175.

⁴ Ne referim aici numai la acele lucrări care au o legătură strânsă cu tema lucrării noastre. La aceste lucrări vom face trimiteri mai târziu: Gozdz Krzysztof, *Jesus Christus als Sinn der Geschichte*, Regensburg 1988; Klaus Kienzler, *Logik der Auferstehung: eine Untersuchung zu R. Bultmann, G. Ebeling und W. Pannenberg*, Freiburg/Br. 1976; Kurt Koch, *Der Gott der Geschichte. Theologie der Geschichte bei Wolfhart Pannenberg als Paradigma einer philosophischen Theologie in ökumenischer Perspektive*, Luzern 1987; André Kendel, *Geschichte, Antizipation und Auferstehung. Theologische und texttheoretische Untersuchung zu W. Pannengers Verständnis von Wirklichkeit*, Heidelberg 1998.

⁵ Vezi cuvântul înainte al lui Pannenberg la teza de doctorat a lui K. Gozdz, *Jesus Christus als Sinn der Geschichte bei Wolfhart Pannenberg*, Regensburg 1988.

Pentru o cercetare a teologiei lui Pannenberg din punct de vedere ortodox este potrivit să aducem teologia sa în dialog cu cea a lui Dumitru Stăniloae⁶. Plecând de la tradiția Teologiei ortodoxe și recurgând la izvoarele esențiale ale teologiei Părinților Bisericii, Stăniloae dezvoltă o teologia a întrupării ce polemizează cu punctele de vedere teologice și filosofice moderne. Prin punerea în discuție a afirmațiilor lui Pannenberg și Stăniloae descoperim o teologie a învierii⁷ ce înțelege învierea ca confirmare retroactivă a întregii vieți pământești a lui Hristos⁸ și totodată ca împlinire a destinației umane putând fi pusă astfel în legătură cu o teologie a întrupării ce explică transfi-gurarea omului și a lumii⁹.

⁶ Dumitru Stăniloae, născut în 1903, este unul din cei mari reprezentanți ai Teologiei ortodoxe din secolul XX. A fost Profesor de Dogmatică la Facultățile ortodoxe din Sibiu și București. Operele cele mai importante în traduceri: *The Victory of the Cross*, Oxford 1971; *Theology and the Church*, New York 1980; *Prayer and Holiness. The Icon of Man Renewed in God*, Oxford 1982; *Orthodoxe Dogmatik*, 3 Bde, Gütersloh 1985-1990; *Prière de Jesus et expérience du Saint-Ésprit*, Paris 1981; *Ose comprendre que je t'aime*, Paris 1983. O bibliografie completă a publicațiilor lui Stăniloae dintre anii 1926-1992 se găsește în: *Persoană și comuniune. Volum omagial*, Sibiu 1993, pp. 16-67.

⁷ Wilhelm Andersen, *Auferstehung und Wirklichkeit*, în: *Lutherische Monatshefte* 5 (1966), pp. 141-151.

⁸ Pentru aceasta vezi M. Welker, *Die Gegenwart des auferstandenen Christus als das Wesentliche des Christentums*, în: W. Härle, H. Schmidt und M. Welker (Hg.), *Das ist christlich. Nachdenken über das Wesen des Christentums*, Gütersloh 2000, p. 99.

⁹ J. Moltmann, Cuvânt înainte la traducerea germană a lucrării lui Stăniloae „Teologia Dogmatică Ortodoxă” vol. 1, „Orthodoxen Dogmatik” Bd. 1, Gütersloh 1984, p. 12. Vezi de asemenea Wilhelm Nyssen, *Irdisch hab ich dich gewollt. Beiträge zur Denk- und Bildform der christlichen Frühe*. Dumitru Staniloae, Bukarest, dem wegweisen den Theologen der Orthodoxie, Trier 1982; D. I. Ciobotea, *Une dogmatique pour l'homme d'aujourd'hui*, in: *Irénikon*, 54 (1981), pp. 472-484.

În centrul acestei lucrări se află întrebarea cum explică Pannenberg și Stăniloae destinația omului din perspectiva teologică și cum o fundamentează prin argumente hristologice. Următoarele aspecte ale unei antropologii teologice ce sunt strâns legate unele de altele stau în primul planul cercetării proiectelor lui Pannenberg și Stăniloae:

- *Deschiderea omului spre lume*: cu privire la aceasta lucrarea de față caută să scoată în evidență modul în care realitatea deschiderii omului spre lume ce se profilează la Pannenberg ca o temă centrală în dialogul cu antropologia filosofică și biologică poate fi arătată mai întâi de către Stăniloae în izvoarele tradiției ortodoxe privitoare la creație.

Caracterul constitutiv al deschiderii omului spre lume conduce după ambii teologi la concluzia că pentru dezvoltarea cunoașterii de sine¹⁰ și pentru împlinirea ființei sale omul depinde de experiența lumii înconjurătoare¹¹. Numai experiența lumii înconjurătoare face posibil în plus dialogul interuman¹² în care lumea este tema comună¹³ a oamenilor. Sensul lumii de care oamenii sunt conștienți în acest dialog este fundamentat în sensul divin sau Logos¹⁴

¹⁰ Pannenberg, *Gottesgedanke und menschliche Freiheit*, Göttingen (GGMF) 1972, p. 60.

¹¹ Stăniloae, *Orthodoxe Dogmatik*, Bd. 1, Aus dem Rum. übersetzt von Hermann Pitters. Mit einem Geleitwort von J. Moltmann, Gütersloh 1984. (OD 1), p. 329.

¹² Idem, p. 321.

¹³ Pannenberg, *Anthropologie in theologischer Perspektive*, (AthP) Göttingen 1983, p. 67.

¹⁴ Pannenberg afirmă cu privire la acest aspect că Logosul este ordinea concretă a lumii (*Systematische Theologie*, Bd. 2, (STh 2), Göttingen 1991, p. 81).

și astfel este deschis raționalității umane care are baza ei în Logos¹⁵.

Conceptul de deschidere a omului spre lume folosit de Pannenberg accentuează deschiderea nelimitată a omului dincolo de lume înțeleasă de el ca un indiciu al legăturii omului cu Dumnezeu¹⁶.

În teologia ortodoxă reprezentată de Stăniloae deschiderea omului spre lume este prezentată de asemenea ca expresie a unei demnități deosebite a omului ce constă în capacitatea sa de a cuprinde întreaga lume¹⁷. Cunoașterea lumii nu poate însă liniști total dorința de experiență a omului, căci el năzuiește să cunoască și să recunoască ceea ce este dincolo de cugetare și experiență și se îndreaptă în această năzuință spre Dumnezeu¹⁸.

Ambii teologi pun astfel accentul principal în înțelegerea deschiderii omului spre lume pe deschiderea sa spre Dumnezeu. La Pannenberg deschiderea omului spre Dumnezeu este înțeleasă mai întâi ca o căutare a omului după Dumnezeu care îl conduce pe om peste ceea ce este cuprins în lume¹⁹. Stăniloae înțelege această deschidere a omului spre Dumnezeu ca comuniune a omului cu

¹⁵ Pannenberg spune că această raționalitate nu poate fi înțeleasă ca o simplă calitate naturală, ci ca relație cu Dumnezeu (Grundzüge der Christologie, 5. Auflage (GC), Gütersloh 1976, p. 34).

¹⁶ Wolfhart Pannenberg, Was ist der Mensch?, (WiM), 3 Aufl., Göttingen 1962, p. 10. „Deschiderea omului spre lume înseamnă într-un sens mai adânc că omul nu există numai în orizontul lumii, ci totdeauna dincolo de orice orizont ce ține de lume” (Pannenberg, Wirkungen biblischer Gotteserkenntnis auf das abendländische Menschenbild, în: Studium Generale (1962), (StG), p. 590).

¹⁷ Dumitru Stăniloae, OD 1, p. 367.

¹⁸ Stăniloae, Der dreieinige Gott und die Einheit der Menschheit, în: Evangelische Theologie, 41 (1981), p. 443.

¹⁹ Theodor H. Goebel, Wort Gottes als Auftrag, Zur Theologie von

Dumnezeu în lumina căreia toate lucrurile sunt văzute ca me-diu transparent al lui Dumnezeu Cel personal²⁰.

- *Istoria*: cu privire la acest aspect este scos în evidență faptul că deschiderea omului spre lume se îm-plinește în cadrul istoriei. Lucrarea de față are ca scop explierea rolului lui Hristos Cel întrupat care conduce și conigurează istoria în desfășurarea ei spre scopul final. Istoria este marcată de mișcarea ce se împlinește în timp. După Stăniloae timpul este premisa pentru legătura dinamică a omului cu Dumnezeu²¹, deoarece depășirea de sine a omului se împlinește în timp și în istorie. Aceasta înseamnă că mișcarea istoriei răspunde structurii extatice a omului²² și implică totodată schimbarea lui²³ exprimându-se ca o căutare a omului după sensul ultim, fiind astfel în-dreptată spre viitor²⁴.

- *Persoana omului*: această năzuință a omului după sensul ultim se oglindește în constituția sa ca *persoană*. Persoana înseamnă după Stăniloae existența orientată spre comuniunea cu Dumnezeu²⁵. Prin aceasta se afirmă

Rudolf 'Bultmann, Gerhard Ebeling und Wolfhart Pannenberg, Neukirchen-Vluyn 1972, p. 241. Ignace Berten, *Geschichte, Offenbarung, Glaube. Eine Einführung in die Theologie* Wolfhart Pannenberg, München 1970, p. 14.

²⁰ Stăniloae, OD 1, p. 311.

²¹ Idem, p. 168.

²² Pannenberg, AthP, p. 473. Idem, *Weltgeschichte und Heilsgeschichte*, în: Hans Walter Wolff (Hg.): *Probleme biblischer Theologie*, FS Gerhard von Rad zum 70. Geburtstag, München 1971, p. 357 sq.

²³ Pannenberg, AthP, p. 476 sq.

²⁴ Stăniloae, OD 1, p. 172 sq. Pannenberg, *Weltgeschichte*, p. 354.

²⁵ Stăniloae, *Jesus Christus als Wiederaufrichtung des Menschen*, 1. Auflage, Hermannstadt 1943, S. 122 (rom.).